

16-DEKABR

2022

Toshkent tibbiyot akademiyasi

O'zbekiston Respublikasi
Sog'liqni saqlash vazirligi

Abu Rayhon Beruniy ilmiy- madaniy merosining ahamiyati va uning fan taraqqiyotidagi o'rni

Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi

Google Scholar indexed

CYBERLENINKA

Google
scholar

Toshkent tibbiyot akademiyasi

www.tma.uz

O'zbekiston Respublikasi
Sog'liqni saqlash vazirligi

www.ssv.uz

Mazkur to‘plamda Toshkent tibbiyot akademiyasining “Abu Rayhon Beruniy ilmiy-madaniy merosining ahamiyati va uning fan taraqqiyotidagi o‘rni” mavzusida Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari kiritilgan.

To‘plamga kiritilgan materiallarning mazmuni va sifatiga muallif(lar) javobgar hisoblanadi.

Toshkent - 2022

Tahrir hay'ati

Shadmanov Alisher Kayumovich	<i>Rektor, Tashkiliy qo'mita raisi</i>
Bobomuratov Turdiqul Akramovich	<i>Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha prorektor</i>
Azizova Feruza Lyutpillaeva	<i>Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor</i>
Norqulov Suxrob Dosmurodovich	<i>Ijtimoiy fanlar kafedrasini mudiri</i>
Xudoyqulova Gulnora Karimovna	<i>Jamoat salomatligi kafedrasini mudiri</i>
Alimova Saboxat Gazievna	<i>Ijtimoiy fanlar kafedrasini dotsenti</i>
Umarova Farida Saidikramovna	<i>Ijtimoiy fanlar kafedrasini katta o'qituvchisi</i>
Muyassarova Muxabbat Muxamaddievna	<i>Jamoat salomatligi kafedrasini katta o'qituvchisi</i>
Abilov Ural Murodovich	<i>Ijtimoiy fanlar kafedrasini professori</i>
Norkulov Do'smurod Toshpo'latovich	<i>Ijtimoiy fanlar kafedrasini professori</i>
Iskandarov Sherzod Abdug'aniyevich	<i>Ijtimoiy fanlar kafedrasini dotsenti</i>
Nurbayeva Xabiba Botirovna	<i>Iqtidorli talabalar bilan ishlash bo'limi xodimi</i>

Moderatorlar

Alimova Saboxat Gazievna	<i>Ijtimoiy fanlar kafedrasini dotsenti</i>
Nurbayeva Xabiba Botirovna	<i>Iqtidorli talabalar bilan ishlash bo'limi xodimi</i>

АЖДОДЛАРИМИЗ ТАФАККУРИ ВА БУЮК ДАҲОСИ

Ғ. Ғ. Утаев

ТТА Ижтимоий фанлар кафедраси катта ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Жамият ривожини инсоният тараққиёти билан узвий боғлиқ жараёнидир. Жамиятни янада ривожлантиришда тараққиётга муносиб ҳисса қўшган Шарқ мутафаккирлари, хусусан, ислом олами алломаларини илмий-фалсафий меросини ҳар томонлама ўрганишга алоҳида эътибор бериш долзарб аҳамиятга эга.

Калит сўзлар: Янги Ўзбекистон, Учинчи ренессанс, Шарқ ренессанси, Абу Райҳон Беруний, фалсафа, фалсафий тафаккур, илмий-фалсафий мерос.

Бугунги кунда Янги Ўзбекистонда жадал илгари сурилаётган Учинчи Ренессанс ғояси кўп жиҳатлари билан қадимдан давом этиб келаётган миллий ва маънавий қадриятларимизга тааллуқлидир.

Шунинг учун ҳам ана шу даврда олиб борилган Шарқ ренессанси даври алломаларининг илмий-фалсафий меросини ўрганиш борасидаги тадқиқотларда асосан материализм руҳи устуворлик қилиб, тарихий ҳақиқатлар бузиб кўрсатилди. Шу маънода тарихий адолатни тиклаш, алломаларимизни жаҳон

илмий-фалсафий билимлар ривожига кўрсатган таъсирини холисона ўрганиш давр талабидир.

Бу борада Биринчи Президентимиз Ислам Каримовнинг қуйидаги фикрлари ўринлидир: “Аждодларимиз тафаккури ва даҳоси билан яратилган энг қадимги тошёзув ва битиклар, халқ оғзаки ижоди намуналаридан тортиб, бугунги кунда кутубхоналаримиз хазинасида сақланаётган минг-минглаб қўлёзмалар, уларда мужассамлашган тарих, адабиёт, санъат, сиёсат, ахлоқ, фалсафа, тиббиёт, математика, минералогия, кимё, астрономия, меъморчилик, деҳқончилик ва бошқа соҳаларга оид қимматбаҳо асарлар бизнинг буюк маънавий бойлигимиздир. Бунчалик катта меросга эга бўлган халқ дунёда камдан-кам топилади”¹ Аждодларимиз томонидан қолдирилган юксак маънавий меросни ҳар томонлама тадқиқ қилиш Янги

¹ Каримов, И.А. Юксак маънавият-енгилмас куч. Тошкент, Маънавият нашриёти, 2008 й. 176 б.

Ўзбекистон тараққиётида фалсафий таълимни ривожлантиришнинг муҳим омили бўлиб хизмат қилади.

Мамлакатимизда мустақиллик йилларида “Буюк адиб ва мутафаккирларимизнинг, ибратли ҳаёти ва ижтимоий фаолиятини хар томонлама чуқур ўрганиш ва тарғиб этиш, ёшларимизни ўзликни англаш, миллий ва умуминсоний қадриятларга ҳурмат руҳида тарбиялаш”² даврнинг муҳим вазифаларидан бири эканлиги президентимиз Шавкат Мирзиёев томонидан таъкидланганидек, алломалари қолдирган ижтимоий-маънавий меросга бўлган эътибор кучайиб, мутафаккирларнинг жаҳон ижтимоий фикр тараққиётига қўшган ғоялари, фалсафий, ахлоқий, сиёсий, диний, маънавий-маърифий қарашлари халқимиз ихтиёрига қайтарилди.

Абу Райҳон Беруний – улуғ ўзбек мутафаккир олими, ўрта асрнинг буюк даҳоларидан. Ўз замонасининг ҳамма фанларини, биринчи навбатда фалакиёт, физика, риёзиёт, илоҳиёт, маъданшунослик фанларини пухта эгаллаган. Бу фанлар тараққиётига қўшган ҳиссаси билан унинг номи дунё фанининг буюк сиймолари қаторидан жой олди.

Берунийнинг асарлари мусулмон Шарқ маданиятининг сўнгги ривожланишига катта таъсир кўрсатди.

Берунийнинг ўз ватани Ўзбекистонда ҳам унинг ижодига катта эътибор бериб келинмоқда. Ҳ.М. Абдуллаев, И. М. Мўминов, В. Ю. Зоҳидов, Я. Ғ. Ғуломов, У. Каримов, С. А. Булгаков каби атоқли олимларимиз Беруний фаолияти ҳақида қатор рисола, асарлар яратдилар.

XIX асрдан бошлаб Европа ва Осиё мамлакатларида Беруний мероси билан қизиқиш янада кенг тус олди. Унинг асарлари лотин, француз, италян, немис, инглиз, форс, турк тилларига таржима этила бошланди. Беруний асарларига бағишланган европалик олимлар Ж.Рено, Э.Захау, Г.Зутер, Э.Видеман, К.Наллино, Ж.Сартон, Р.Райт, М.Меерхоф, рус олимларидан И. Ю. Крачковский, С. П. Толстой, А. А. Райнов, А. М. Беленицкий, А. А. Семёнов, Б. А. Розенфедц, осие олимлари С.Х.Наср, М.Козим, С.Бараний, М.Низамуддин, Ш.Ялтқай кабиларнинг китоблари, таржималари нашр этилди. Бу тадқиқотчилар Беруний ижодига жуда юқори баҳо бердилар.

Марказий Осиё ҳудудида ижтимоий-сиёсий, фалсафий фикрларнинг ривожланишига IX-X асрларда ҳукмронлик қилган сомонийлар сулоласининг

² Мирзиёев Ш.М. Буюк алломалар, адиб ва мутафаккирларимиз ижодий меросини кенг ўрганиш ва тарғиб қилиш мақсади-да ёшлар ўртасида китобхонлик танловларини ташкил этиш тўғрисидаги Қарори, Халқ сўзи, 2018 йил, 15-май

таъсири жуда катта эди. Улар даври Абу Наср Форобий, Абу Райхон Беруний, Абу Али ибн Сино каби улуғ мутафаккирларни етиштирди. Бу давр олимлари дунёвий маърифатга интилиш, табиатга қизиқиш, табиатшунослик илмларини ривожлантириш; инсонни улуғлаш, комил инсонни тарбиялаш; универсаллик-қомусийлик, умуман, фойдали барча илмлар билан қизиқиш борасида ўзларини намоён қилдилар.

Ўзининг ноёб асарлари ҳамда оламшумул кашфиётлари билан жаҳон илм-фани ва маданияти ривожига беқиёс ҳисса қўшган буюк мутафаккир ва қомусий олим, Илк Ренессанс даврининг ёрқин намояндаси Абу Райхон Берунийнинг илмий-маърифий меросини янада чуқур ўрганиш ва кенг тарғиб қилиш, ушбу йўналишда тадқиқотлар олиб бораётган етакчи халқаро илмий марказлар билан яқин ҳамкорлик ўрнатиш, шунингдек, Абу Райхон Беруний таваллудининг 1050 йиллигини халқаро миқёсда кенг нишонлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 25.08.2022 йилда имзоланган ПҚ-361-сонли “Буюк олим Абу Райхон Беруний таваллудининг 1050 йиллигини халқаро миқёсда кенг нишонлаш тўғрисида”ги қарорини³ қабул қилиниши буюк аждодларимизга бўлган чуқур эҳтиром сифатида тарихий қадам бўлди.

Ҳужжатда ўзининг ноёб асарлари ҳамда оламшумул кашфиётлари билан жаҳон илм-фани ва маданияти ривожига беқиёс ҳисса қўшган буюк мутафаккир ва қомусий олим, Илк Ренессанс даврининг ёрқин намояндаси Абу Райхон Берунийнинг илмий-маърифий меросини яна-да чуқур ўрганиш ва кенг тарғиб қилиш, ушбу йўналишда тадқиқотлар олиб бораётган етакчи халқаро илмий марказлар билан яқин ҳамкорлик ўрнатиш, шунингдек, Абу Райхон Беруний таваллудининг 1050 йиллигини халқаро миқёсда нишонлаш вазифалари тасдиқланган.

Юртбошимиз томонидан мазкур қарорда бир қанча мақсад, вазифалар ва чора-тадбирлар белгилаб берилди.

Буюк адиб ва мутафаккирларимизнинг нодир мероси, ибратли ҳаёти ва ижтимоий фаолиятини ҳар томонлама чуқур ўрганиш ва тарғиб этиш, ёшларимизни ўзликни англаш, миллий ва умуминсоний қадриятларга ҳурмат руҳида тарбиялаш, улар ўртасида китобхонлик маданиятини кенг оммалаштириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 12.05.2018 йилдаги “буюк алломалар, адиб ва мутафаккирларимиз ижодий

³ <https://lex.uz/docs/6172044>

меросини кенг ўрганиш ва тарғиб қилиш мақсадида ёшлар ўртасида китобхонлик танловларини ташкил этиш тўғрисида”ги пқ-3721-сонли қарори⁴ қабул қилинган эди.

Шунинг учун ҳам бугунги кунда Шарқ ренессанси даври мутафаккирларининг илмий-фалсафий, ижтимоий-сиёсий меросини мукамал даражада ўрганиш мамлакатимизда замонавий таълимни ривожлантиришда муҳим асос бўлиб қолади.

⁴ <https://lex.uz/docs/4887792>

CONTENTS MUNDARIJA

103. Sherqo`zieva, G. F., & Karimov, K. B. (2022). ABU ALI IBN SINONING DORISHUNOSLIKKA QO`SHGAN XISSASI. *The significance of the scientific, cultural heritage of Abu Rayhon Beruni and its role in the development of science*, 3(1), 381-384.
104. Sherqo`ziyeva, G. F., Egamberdiyeva, Z. Z., & Bahridinova, M. N. (2022). IKKI BUYUK DORISHUNOS ALLOMALAR. *The significance of the scientific, cultural heritage of Abu Rayhon Beruni and its role in the development of science*, 3(1), 385-387.
105. Eshquvatova, G. O. (2022). ABU RAYHON BERUNIY IJODINING TIBBIYOTDAGI O`RNI. *The significance of the scientific, cultural heritage of Abu Rayhon Beruni and its role in the development of science*, 3(1), 388-390.
106. Raxmonov, A. A. (2022). VIII-IX ASRLARDA ISLOM IQTISODIYOTI NAZARIY-FALSAFIY ASOSLARINING SHAKLLANISHI. *The significance of the scientific, cultural heritage of Abu Rayhon Beruni and its role in the development of science*, 3(1), 391-394.
107. Chaldibayev, I. (2022). SHAYBONIYLAR DAVRIDA SIYOSIY TARIXI. *The significance of the scientific, cultural heritage of Abu Rayhon Beruni and its role in the development of science*, 3(1), 395-398.
108. Бўриев, О., Искандаров Ш. & Хўжаёров, А. (2022). АБУ РАЙХОН БЕРУНИЙНИНГ “ҲИНДИСТОН” АСАРИ НОЁБ ЭТНОГРАФИК МАНБА СИФАТИДА. *The significance of the scientific, cultural heritage of Abu Rayhon Beruni and its role in the development of science*, 3(1), 399-411.
109. Утаев, Ф. Ф. (2022). АЖДОДЛАРИМИЗ ТАФАККУРИ ВА БУЮК ДАҲОСИ. *The significance of the scientific, cultural heritage of Abu Rayhon Beruni and its role in the development of science*, 3(1), 412-415.
110. Тураев, Б. О. (2022). БЕРУНИЙ ФАЛСАФАСИ ЎЗБЕКИСТОН ОЛИМЛАРИ ТАЛҚИНИДА. *The significance of the scientific, cultural heritage of Abu Rayhon Beruni and its role in the development of science*, 3(1), 416-426.